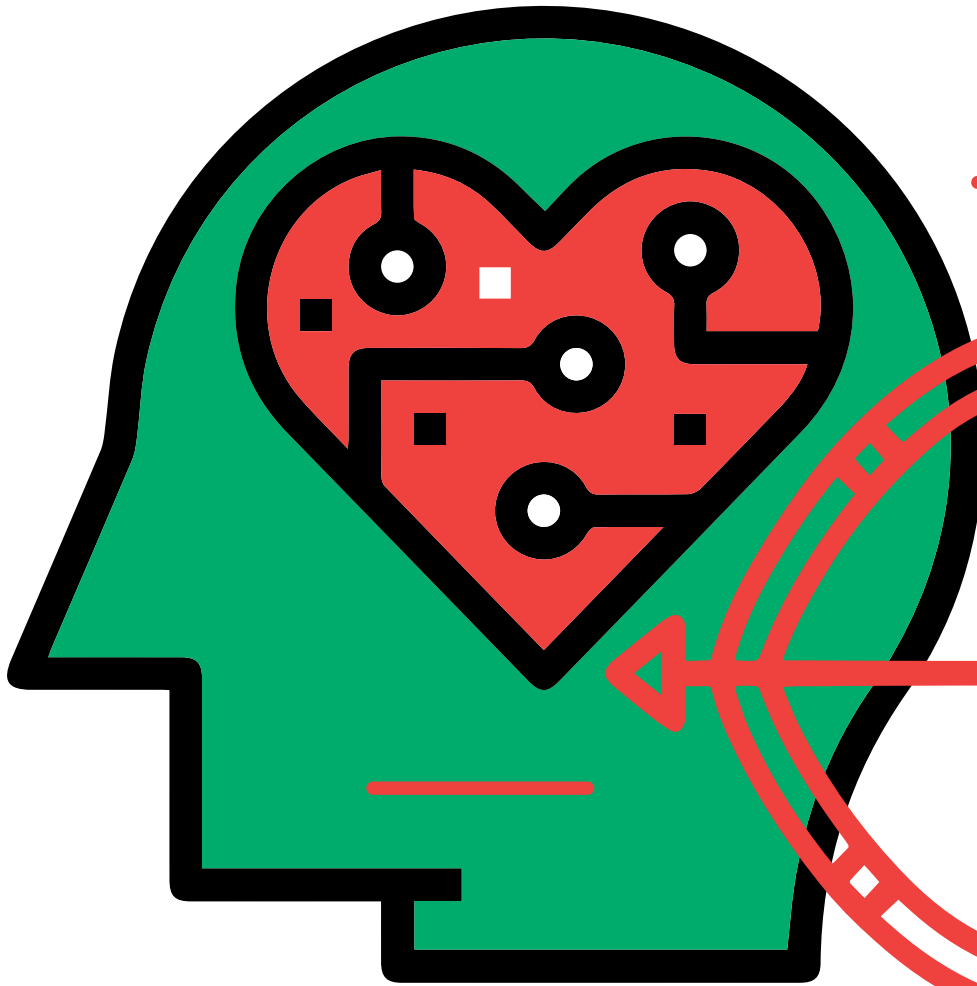

بومیان دیجیتال

اشاره

با توجه به شتاب همه گیر عصر حاضر و متولد شدن نسلی دیجیتال که برای دانستن، فکر کردن، عمل کردن و حتی تفریح و غیره با استفاده از ابزارهای دیجیتال حرکت می کنند، بر محققان تعلیم و تربیت است که به شناسایی، شناخت و ارتباط برقرار کردن با آنها اقدام کنند. آیا نسل اینترنتی و دیجیتالی که در اطراف ما و در کلاسها حضور دارند، با نسلی که یک دهه یا دو دهه پیش متولد شده است، متفاوت فکر و عمل می کند؟ چرا در محیط آموزشی توانایی ارتباط برقرار کردن با آنها مشکل است و یا گاهی قادر به شناخت و برطرف کردن نیازهای آنها نیستیم؟ مگر آنها چه ویژگی هایی دارند؟ این ها مواردی هستند که این مقاله سعی در پاسخ دهی به آنها دارد.

کلیدواژه ها: مغزهای دیجیتال، نسل اینترنتی، بومیان دیجیتال، اعتیاد به اینترنت

بومیان دیجیتال و

چالش های پیشرو

محمد مجدم

کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی

محسن مرادی

کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی

مقدمه

یکی از دانش‌آموزانم متنی را با من به اشتراک گذاشت که برای توضیح بیشتر آن، از خودش فیلم گرفته بود و از طریق شبکه اجتماعی واتساپ در دو سه فایل صوتی سؤالاتی می‌کرد. سپس از طریق ایمیل یادداشتی برایم ارسال کرد. چند روز بعد که آفلاین بودم نیز پیامی ارسال کرد. این زندگی یک مغز دیجیتالی است که در آن ارتباط حضوری و فیزیکی ضروری نیست.

آیا هشدارهای استفاده بیش از اندازه از فناوری که باعث تضعیف مهارت‌های اجتماعی چهره به چهره در دانش‌آموزانان می‌شود، شما را به چالش و دردرس می‌اندازد؟ آیا شما هم با چنین دانش‌آموزانی سروکار دارید؟ آیا شما هم در محیط مدرسه دانش‌آموزانی را مشاهده می‌کنید که اطلاعات آن‌ها در زمینه ابزارهای دیجیتال بیش از هر چیز دیگر است؟ آیا در نحوه شناخت و ارتباط با دانش‌آموزانی که بیشتر اوقات را با اینترنت و ابزارهای دیجیتال می‌گذرانند، مشکل دارید؟ اکنون وقت آن است که همگی با مفهوم مغزهای دیجیتال یا بومیان دیجیتال آشنا شویم.

بومیان دیجیتال

برچسب خاص «بومی دیجیتال» حاصل مجموعه مقالاتی است که از سال ۲۰۰۱، تکنسین آمریکایی، مارک پرنسکی، نوشته است. پرنسکی، نسل جوان‌های متولد شده از سال ۱۹۸۰ را «بومیان دیجیتال» توصیف کرد، به دلیل احساس اعتماد به نفس آن‌ها در استفاده از فناوری‌هایی مانند اینترنت، بازی‌های ویدئویی، تلفن همراه و همه اسباب‌بازی‌ها و ابزارهای عصر دیجیتال. بومیان دیجیتال در استفاده از اینترنت و تلفن‌های همراه «هوشمند» نسبت به نسل قبلی پیشرفته‌تر هستند. آن‌ها از محصولات دیجیتال استفاده می‌کنند و به‌طور معمول برای استفاده از محصولات پیچیده فناوری دیجیتال مشکلی ندارند (اکسایر، دوند و اکسایر، ۲۰۱۶). بومیان دیجیتال به‌طور کلی رسانه‌هایی را ترجیح می‌دهند که به جای استفاده صرف از متن، با گرافیک بهبود یافته باشند. بومیان دیجیتال مستعد ارتباط با استفاده از تصویرهای بصری، مانند تصویرها یا فیلم‌های گرفته شده با دستگاه‌های تلفن همراه خود هستند. از نظر بومیان دیجیتال تصویرها و گرافیک‌ها جذاب‌تر از متن عمل می‌کنند. (پیشین)

پرنسکی از افرادی نام می‌برد که نسبت به اطرافیان خود متفاوت فکر و عمل می‌کنند و خصوصیات متمایزی دارند. آن‌ها را می‌توان در کلاس، اتاق معلمان و دفتر گروه پیدا کرد. ما باید از ابزار فناوری استفاده کنیم، مکالمه دیجیتال را بیاموزیم و ارتباط با شاگردانمان را بیشتر درک کنیم. درواقع، کلید یادگیری، برقراری رابطه است (اسپیرنگر، ۲۰۱۰).

از دانش‌آموزان نسل اینترنتی خود پرسید از چه چیزی خوششان می‌آید؟ احتمالاً پاسخ‌هایی خواهید شنید که به انواعی از ابزار و وسایل دیجیتال مانند پیام‌نویس، پیام‌رسان فوری مانند واتساپ، وی‌چت، اینستاگرام، بازی کردن با ابزارهایی چون ایکس باکس و پلی‌استیشن مربوط می‌شوند. همچنین، ممکن است به ابزارهایی چون تلفن‌های هوشمند، تبلت‌ها و فعالیت‌هایی چون وبگردی و تماشا کردن تلویزیون HD اشاره کنند. آن‌ها برای ارتباط برقرار کردن، از ایمیل صوتی، ایمیل متنی یا شبکه‌های

تعاملی استفاده می‌کنند. این نوعی زندگی در دنیای دیجیتال است که در آن به ارتباط چهره به چهره نیاز نیست (پیشین).

دان تاپ اسکات (۲۰۰۹) در کتاب «بزرگ شده با دیجیتال» بیان می‌کند، نسل‌های اینترنتی در مقایسه با تمام نسل‌های دیگر، اطلاعات را به شکل متفاوتی دریافت می‌کنند. وقتی آن‌ها در یک وب‌سایت جست‌وجو می‌کنند، بیشتر رویکرد دیداری دارند و به علائم و سایر نمادهای دیداری خود می‌گیرند و صرفاً اطلاعاتی را دریافت می‌کنند که لازم دارند. از سویی دیگر، نسل‌های قدیمی‌تر از دیجیتال، با تارنماها به گونه‌ای برخورد می‌کنند که گویی دارند یک کتاب را می‌خوانند، یعنی از بالای صفحه شروع و متن را دنبال می‌کنند.

دانش‌آموزان دیگر به چهار دیواری محدود نیستند. آن‌ها می‌توانند با افرادی غیر از هم‌کلاسی‌هایشان ارتباط داشته باشند. این ارتباط از طریق اسکایپ، مای‌اسپیس، وبلاگ‌ها و سرویس‌های ویکی و دیگر شبکه‌های اجتماعی امکان‌پذیر می‌شود. نسل اینترنتی مهارت خواندن تصویرهای دیداری را در خود پرورده است. در نتیجه، سیستم‌های دیداری آن‌ها، در مورد آنچه می‌بینند، منعطف‌تر و خلاقانه‌تر عمل می‌کنند. در کل می‌توان گفت آن‌ها از طریق دیدن بهتر یاد می‌گیرند (اسپیرنگر، ۲۰۱۰).

باید اشاره کرد، رفع نیازهای متنوعی که دانش‌آموزان در قرن بیست‌ویکم با آن‌ها روبه‌رو هستند، مستلزم فراهم ساختن محیط‌های آموزشی فنی و متنوع است، چرا که کلاس‌های سنتی در حال تغییرند. داشتن ارتباط با یکدیگر، یکی از ابعاد این تغییرات است و تعامل یکی از مزایای دنیای دیجیتال است. در دنیای دیجیتال دانش‌آموزان می‌توانند هم به یادگیری و هم به تدریس بپردازند. البته آن‌ها عضو بسیاری از کانال‌ها و گروه‌های اجتماعی مجازی هستند که زمینه تعامل و یاددهی و یادگیری را برای آن‌ها فراهم می‌کند. آن‌ها در چنین محیطی به انتخاب اطلاعات و ترکیب‌بندی آن‌ها و اشتراک گذاشتن آن‌ها با دیگران اقدام می‌کنند. در حین اشتراک اطلاعات، با مردم تعامل یا پیوند عاطفی برقرار می‌سازند و این می‌تواند کلید موفقیت آن‌ها در اجتماع باشد (پیشین).

خطرات دیجیتالی شدن

در حالی که توانایی‌های بومی دیجیتال غالباً مثبت تلقی می‌شوند، برخی از متخصصان نگران‌اند که افزایش میزان استفاده از فناوری‌های دیجیتال به رفاه‌زدگی و ناتوانی‌هایی در کودکان و نوجوانان بینجامد. خطراتی از جمله آسیب‌های جسمی، عاطفی و جنسی نیز ممکن است بومیان دیجیتال را تهدید کند.

بنابراین، برخی از پژوهشگران بر این باورند که ظرفیت یادگیری نوجوانان و جوانان، به دلیل ناتوانی کلی در جمع‌آوری اطلاعات از اینترنت، به خطر می‌افتد. آن‌ها نتایج جست‌وجوی خود در موتورهای کاوش را با اطمینان می‌پذیرند و ظرفیت زیادی برای نقد و پیدا کردن درستی مطالب صرف نمی‌کنند و این به ناتوانی در تفکر انتقادی مستقل منجر می‌شود (سلوین، ۲۰۰۹). در ادامه، برخی از خطراتی را می‌آوریم که نسل دیجیتال را تهدید می‌کنند:

افسردگی

جین هلی، دربارهٔ مشکل افسردگی، در کتاب «عدم اتصال» (۱۹۹۸) به خوانندگان یادآور می‌شود که مغز نسبت به محیط خود واکنش نشان می‌دهد و استفاده از کامپیوتر و شبکه‌های مجازی باعث محدود شدن توسعهٔ زبان می‌شود و مغز را تحت تأثیر قرار می‌دهد. هنگامی که ارتباط برقرار کردن به پیام کوتاه، ایمیل، پیام فوری و وبلاگ‌نویسی محدود می‌شود، گرمای عواطف و احساسات دچار کمبود می‌شوند (اسپیرینگر، ۲۰۱۰). نتایج پژوهش ایمانی و شیرالی‌نیا (۱۳۹۴) نیز همین ادعا را نشان می‌دهد که اعتیاد به اینترنت، کارکرد کلی خانواده، روابط، نقش‌ها، آمیزش عاطفی، پاسخ‌دهی عاطفی و کنترل رفتاری را متأثر می‌کند و به افزایش مشکلات در کارکرد خانواده می‌انجامد. پژوهش پور اکبران (۱۳۹۴) نیز به این نتیجه دست یافته است که استفادهٔ بیش از حد از ابزارهای دیجیتال (اینترنت، ماهواره و تلفن هوشمند) باعث ایجاد اضطراب، استرس و افسردگی جوانان می‌شود.

ضعف ارتباطات اجتماعی

دانیل گولمن هوش اجتماعی را ترکیبی از آگاهی اجتماعی و امکانات اجتماعی تعریف می‌کند. این صفات عبارت‌اند از گوش دادن به دیگران، درک احساسات خود، پاسخ دادن به حرکات و عبارات و چهره، تعامل غیرمستقیم و پاسخ به نیازهای آن‌ها. می‌توان گفت، ضعف مهارت‌های اجتماعی اثر جانی صرف زمان زیاد در استفاده از فناوری‌های دیجیتال است. این در حالی است که بیشتر استفاده‌کنندگان از ابزارهای دیجیتال، در حال شکل‌دهی به شخصیت و رفتار خود هستند و ضعف در این زمینه ممکن است در محیط زندگی مشکلاتی برای آن‌ها ایجاد کند (اسپیرینگر، ۲۰۱۰). همچنان که در نتایج تحقیق فتحی، رستمی، پیشرو، کیانی و یعقوبی‌زاده (۱۳۹۷) آمده است، میزان بالاتر اعتیاد به اینترنت ممکن است به کاهش سلامت اجتماعی افراد بینجامد و در ارتباطات آن‌ها مشکلاتی ایجاد کند.

شکستن حریم خصوصی

ماجرای ترسناکی از جوانان می‌بینیم که عکس‌های نامناسب خود را در شبکه‌های اجتماعی یا اینستاگرام به نمایش می‌گذارند. بعضی از آن‌ها با تلفن‌های همراه خود عکس می‌گیرند و بدون فکر آن را برای همهٔ افراد فهرست آدرسشان ارسال می‌کنند. این کار زمینهٔ سوءاستفاده و تهدید از طرف افراد خطرناک را برای آن‌ها ایجاد می‌کند. اگر قصد داریم دانش‌آموزانمان از فناوری استفاده کنند، باید به آن‌ها آموزش دهیم چگونه از عقلانیت بهره ببرند.

اعتیاد به فناوری

موارد اعتیادآور فناوری بی‌پایانند و ممکن است تمام جنبه‌های زندگی را تحت تأثیر قرار دهند. دانش‌آموزان ما ممکن است به بازی‌های کامپیوتری معتاد شوند و ساعت‌ها بازی کنند. در برخی از این بازی‌ها می‌توانند نقش‌های اجتماعی را بازی کنند؛ طوری که بازی زندگی فانتزی آن‌ها شود (اسپیرینگر، ۲۰۱۰).

همهٔ ما در مورد اعتیاد جنسی، اعتیاد به قمار، اعتیاد به خرید آن‌لاین و حتی اعتیاد به ایمیل خواندن می‌دانیم. اعتیاد به اینترنت هم به استفادهٔ بیش از حد از اینترنت یا استفادهٔ نامعقول و بیمارگونه از اینترنت اشاره دارد که انواع آن شامل اعتیاد به اتاق‌های گپ، پورنوگرافی و قمار آن‌لاین است و ممکن است زمینهٔ تخریب سلامت، روابط، احساسات و در نهایت روح و روان فرد را ایجاد کند (مسعودنیا، ۱۳۹۱). برای تشخیص اعتیاد به اینترنت، هفت ملاک مطرح است: تحمل، علائم ترک، صرف زمانی بیش از آنچه فرد در ابتدا قصد دارد، تمایل مداوم برای کنترل رفتار، صرف وقت قابل توجه برای امور مرتبط با اینترنت، کاهش فعالیت‌های اجتماعی و شغلی و تفریحی، و مداومت در استفاده، با وجود آگاهی از آثار منفی آن (حسین‌پور، عسگری و آیتی، ۱۳۹۵).

اگرچه بسیاری از دانش‌آموزان تمام نشانه‌های این اعتیاد را ندارند، ولی بسیاری از آن‌ها از دویامین لذت می‌برند که به صورت آن‌لاین کنترل می‌شوند. به همین دلیل، ممکن است هنگام استفاده از ابزارهای دیجیتال به خوبی تصمیم نگیرند (اسپیرینگر، ۲۰۱۰).

نتیجه‌گیری

بومیان دیجیتال به واسطهٔ دسترسی به ابزارهای دیجیتال و منابع باز اطلاعاتی، همواره درگیر حوادث و مطالبی از همه جای دنیا هستند و این به نوعی مزیت‌های مثبت و منفی در پی دارد. نکتهٔ مثبت آن، فرصت‌های مناسب یادگیری و پرورش استعداد و ارتباط برقرار کردن است که در صورت فراهم‌سازی زمینه‌های مناسب فرهنگی و آموزش بهنگام از دوره‌های ابتدایی، فرصت داشتن نسلی با فکر و اثرگذار را خواهیم داشت. اما در صورتی که هنوز به اهمیت چالش‌های عصر دیجیتال آگاهی نداشته باشیم و کودکان، نوجوانان و جوانان را بدون داشتن شناخت کافی و مهارت به‌کارگیری ابزارهای دیجیتال رها کنیم، باید منتظر آسیب‌های فراوان آن نیز باشیم.

منابع

۱. ایمانی، مهدی و شیرالی‌نیا، خدیجه (۱۳۹۴). نقش و کارکرد خانواده در اعتیاد به اینترنت نوجوانان. فصلنامهٔ مشاوره و روان‌درمانی خانواده. دوره ۵، شماره ۲.
۲. پور اکبران، الهه (۱۳۹۴). بررسی میزان استفاده از وسایل ارتباطی نوپدید (اینترنت، ماهواره و تلفن همراه) در بین جوانان و ارتباط آن با اضطراب، استرس و افسردگی. مجله اصول بهداشت روانی. دوره ۱۷، شماره ۵.
۳. حسین‌پور، الهام؛ عسگری، علی آیتی، محسن (۱۳۹۵). رابطهٔ اعتیاد به اینترنت و تلفن همراه با فرسودگی تحصیلی دانشجویان. فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی. سال ششم، شماره چهارم.
۴. فتحی، آیت‌الله؛ رستمی، حسین، پیشرو، صمد، کیانی، رقیه و یعقوبی‌زاده، شبنام (۱۳۹۷). نقش اعتیاد به اینترنت در سلامت اجتماعی دانش‌آموزان مقطع متوسطه. مجله تحقیقات علوم رفتاری. ۱۶ (۳).
۵. مسعودنیا، ابراهیم (۱۳۹۱). اعتیاد به اینترنت و خطر بروز اختلال خواب در نوجوانان. مجله تحقیقات علوم رفتاری. شماره ۱۰.
6. Akcayir, M. Dunder, H. Akcayir, G. (2016). What makes you a digital native? Is it enough to be born after 1980? Computers in Human Behavior 60.
7. Selwyn, N. (2009). "The digital native-myth and reality", Aslib Proceedings, Vol. 61 Iss 4.
8. Sprenger, M. (2010). br@in-based Teaching: in the digital age. Printed in the United States of America. Cover art by ASCD publications.